

6. Iversen M. Barthes on Art // A Companion to Art Theory (eds P. Smith and C. Wilde). – Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2002. – Pp. 327-336.

7. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології / Б. Вальденфельс; пер. з нім. М.В.Кулгасвої. – К. : Альтерпрес, 2002. – 176 с.

8. Вальденфельс Б. Ключевая роль тела в феноменологии Мориса Мерло-Понти / Морис Мерло-Понти // Видимое и невидимое; пер. с фр. О.Н.Шпараги, ред. Т.В.Щитцова. – Мн. : И.Логвинов, 2006. – с.379-399.

9. Дюфрен М. О Морисе Мерло-Понти // Интенциональность и текстуальность. Философская мысль Франции XX века; сост., общ. ред. В.А.Суровцева, Е.А.Наймана; пер. с фр. Ж.В.Горбылевой. – Томск : «Водолей», 1998. – [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.yanko.lib.ru/gum.html>.

10. Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение / Шпигельберг Г.; пер. с англ., под ред. М.Лебедева, О.Никифорова. – М. : Логос, 2002. – 680 с.

11. Левчук Л.Т. Эстетика: Підручник / Левчук Л.Т., Панченко В.І., Оніщенко О.І. та ін; за заг.ред. Л.Т.Левчук. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 520 с.

12. Никитина И.П. Эстетика : учебник для бакалавров / И.П.Никитина. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 676 с.

13. Мерло-Понти М. Око и дух / Морис Мерло-Понти; пер. с фр., предисл., коммент. А.В.Густыря. – М. : Искусство, 1992. – 63 с.

14. Мерло-Понти М. Знаки / Морис Мерло-Понти; пер. с фр., коммент и послесловие И.С.Вдовиной. – М. : Искусство, 2001. – 429 с.

15. Мерло-Понти М. Видимое и невидимое / Морис Мерло-Понти // Видимое и невидимое; пер. с фр. О.Н.Шпараги, ред. Т.В.Щитцова. – Мн. : И.Логвинов, 2006. – С. 9-227.

16. Мерло-Понти М. Рабочие записи / Морис Мерло-Понти // Видимое и невидимое; пер. с фр. О.Н.Шпараги, под ред. Т.В.Щитцовой. – Мн. : И.Логвинов, 2006. – С. 241-360.

17. Пролеев С., Левчук Л. Эстетика на межэпох. Бесіда головного редактора «Філософської думки» С.Пролеева з професоркою Л.Левчук // Філософська думка. – №6. – 2009. – С. 5-20.

18. Ступин С.С. Универсальность и специфика открытой формы / Басин Е.Я., Ступин С.С. // Универсалии и специфика художественных форм. Антология. Статьи. – М. : БФРГТЗ «Слово», 2012. – С. 275-310.

19. Мамардашвили М. Лекции о Прусте (психологическая топология пути) / Мераб Мамардашвили; под общ. ред. Ю.П.Сенокосова. – М.: Ad Marginem, 1995. – 548 с.

Е.А. Вячеславова

ИСКУССТВО И БЫТИЕ В ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОЙ ЭСТЕТИКЕ МОРИСА МЕРЛО-ПОНТИ

В статье рассматриваются поздние произведения М. Мерло-Понти с целью экспликации эстетических аспектов феноменологической онтологии философа. Выявлена специфика концепции Мерло-Понти в подходе к изобразительному искусству, состоящая в отрицании конститутивного идеализма, в акцентировании номатического анализа в противоположность исследованию номатического акта. Рассмотрена позиция Мерло-Понти по вопросу генезиса полисемии, проанализирована осуществленная им критика репрезентации в искусстве, выявлено понимание философом онтологической природы искусства. Автор указывает на эстетические аспекты генетической феноменологии Мерло-Понти, связанные с тематизацией перцептивного смысла и перехода от него к языковому смыслу.

Ключевые слова: феномен, интенциональность, телесность, intersubjectивность, бытие, репрезентация, перцептивный смысл, искусство.

E. Vyacheslavova

ART AND EXISTENCE IN THE PHENOMENOLOGICAL AESTHETICS OF MAURICE MERLEAU-PONTY

The article discusses the recent works of M. Merleau-Ponty, with the aim of an explication of the aesthetic aspects of the phenomenological ontology of this philosopher. The specificity of the concept of M. Merleau-Ponty's approach to the fine arts is revealed in the article. It is the negation of the constitutive idealism, in the emphasis of noematic analysis in contrast to the study of noetic act. The article considers the position of M. Merleau-Ponty on the question of the genesis of polysemy, analyzes his critique of representation in art, identifies the understanding of the philosopher of the ontological nature of art. The author points to the aesthetic aspects of genetic phenomenology M. Merleau-Ponty associated with the thematization of the perceptual sense and the transition from it to the linguistic meaning.

Key words: phenomenon, intentionality, corporeality, intersubjectivity, being, representation, the perceptual meaning, art.

УДК 1:37 + 78.01 (09)

3.Я. Гнатів

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Анотація. У статті здійснено постановку проблеми вивчення актуальних питань розвитку музичної освіти в Україні під кутом філософсько-праксеологічного зрізу. Музична освіта розглядається як система теоретичних, методологічних та аксіологічних вчень, що встановлюють взаємозв'язок мистецтва, педагогіки, філософії, культурології та визначають соціальну роль і значення музики у бутті спільноти крізь призму інтересів і потреб людини.

Ключові слова: філософія освіти, музична освіта, прaxeологічний вимір, міждисциплінарні зв'язки, музична культура, особистісно-орієнтоване навчання, соціально-культурні потреби.

Вступ

Актуальність теми дослідження визначена, перш за все, теоретико-методологічною складовою філософії освіти, важливим дослідницьким напрямом якої є розвиток музичної освіти у контексті історії, філософії та культури. Українська національна освітньо-виховна система (суб'єкти навчання і виховання, навчальні заклади, керування освітою, освітня наука, методологія освіти, стандарти освіти, освітні

технології) формувалася і розвивалася у єдності теорії і практики, зокрема, з урахуванням освітньо-виховного потенціалу музичної культури як форми суспільної свідомості та культурної практики. Це обумовлює необхідність врахування екзистенційних характеристик українського суспільства, встановлення соціальної ролі і значення музичної освіти у бутті спільноти.

Аналіз досліджень і публікацій

Історію становлення й розвитку музичної освіти в Україні досліджували вітчизняні мистецтвознавці, музичні діячі, педагоги, культурологи, серед яких – Д. Антонович, Л. Корній, С. Людкевич, Г. Падалка, Л. Петлій, Л. Масол, О. Рудницька, О. Цвігун, Н. Шрер-Ткаченко, О. Кравчук, В. Іванов, С. Горбенко, Т. Турчин та ін.

Сучасні науковці-практики постійно висвітлюють проблеми розвитку музичної освіти, теоретико-методологічні засади її модернізації. Серед вітчизняних наукових досліджень останнім часом заслуговують на увагу мистецтвознавчі розвідки Н. Бовсунівської, А. Желан, Л. Кияновської, Я. Мельничук, В. Найди, О. Михайличенка та ін.

Особливості сучасних концепцій музично-педагогічної освіти на засадах праксеологічного підходу окреслено в дослідженнях Н. Сегеди, Є. Проворової, О. Твердовської та інших.

Постановка завдання

Філософсько-праксеологічний вимір сучасної музичної освіти в Україні не був предметом окремого цілісного наукового дослідження, окремі складові музичної освіти вивчали спорадично. Необхідність наукового осмислення сучасного розвитку музичної освіти в Україні в нових умовах, позначених серйозними змінами в суспільній свідомості на початку ХХІ ст., обумовила вибір теми даного дослідження. Адже, як зазначає В. Кремень: «Особливості сучасної культури, що формують іншу картину світосприйняття, інші світи (гіперреальний, інформаційний, віртуальний, символічний, знаковий тощо), утворюють ситуацію, в якій традиційна школа і освіта, сформовані в рамках іншого типу культурної комунікації, іншого типу культури мислення, спілкування, цінностей, перестають відповідати запитам суспільства» [3, 29].

Мета статті – обґрунтувати основні науково-практичні напрями дослідження філософсько-праксеологічного виміру музичної освіти України.

Основна частина

Українська музична освіта формувалася у контексті світової реформаторської освіти, обумовлена особистісно-екзистенційними характеристиками людини як творця і реципієнта мистецтва, соціальною роллю і значенням музики у бутті спільноти, що визначені інтересами і потребами людини. Сучасна українська музична освіта естетично й дидактично ґрунтується на засадах гуманізму, цінностях світової духовної культури й невичерпному потенціалі національно-культурних традицій. Філософсько-праксеологічний вимір сучасної музичної освіти в Україні, зокрема, окреслення шляхів збагачення духовно-культурного, музично-естетичного розвитку особистості та українського культурного середовища в цілому засобами музики, передбачає осмислення даного процесу з точки зору більш ефективного використання в соціокультурному середовищі. Як зазначають дослідники, за допомогою понять праксеології, принципів і законів, спираючись також на весь арсенал засобів, ідей і методів, розвинених в інших науках, відповідним чином систематизованих, узагальнених і переосмислених в межах праксеологічного підходу, можна отримати вичерпну

картину сценаріїв розвитку суспільства [5, с. 4].

Філософсько-праксеологічний вимір сучасної музичної освіти в Україні заснований на основних ідеях: освіта є невід'ємною ознакою людського буття, метою якого є самоідентифікація, самоствердження і самореалізація особистості; музична освіта є невіддільною складовою національної духовної культури, засобом підготовки та важливим інструментом духовно-морального формування особи; виховання є, перш за все, властивістю і вимогою людського буття, а вже потім функцією суспільства і держави; мета і засоби виховання обумовлені сутністю людини, яка відображена у ключових поняттях «життя», «свобода», «сенс», «совість», «гідність», «творчість», «душа», «серце», «віра», «надія», «подія», «пробудження», «самопізнання», «самовиховання» тощо; народність, народовідповідність є ключовим принципом виховання; процес виховання заснований на педагогічній взаємодії і має діалогічну природу.

Сучасна музична освіта як процес пізнання засобами мистецтва цілісно пов'язана з національною традицією особистісно орієнтованого навчання і виховання, у якій пізнання людиною світу і себе у ньому трактувалося як шлях від чуттєвого (відчуття) до раціонального (судження). Тому сучасне філософсько-освітнє дослідження такого роду речей невід'ємне від заглиблення у дану сферу.

Концептуальними поняттями досліджуваного філософсько-праксеологічного виміру сучасної музичної освіти є категорія світогляду як системи уявлень, вірувань і знань суб'єкта національного мистецтва (як на рівні творення, так і сприйняття/інтерпретації), ментальності як специфічного способу його мислення, світобачення, світосприйняття та світорозуміння, художньої картини світу як цілісного образу дійсності, створеного засобами мистецтва, розвитку і виховання особистості.

Зміст музичної освіти відтворює спадкоємність наукових музично-педагогічних поглядів на розвиток національного виховання засобами українського національного мистецтва як на рівні творення, так і сприйняття/інтерпретації.

Однією з вимог сучасного періоду розвитку музичної освіти є включення до предметного кола педагогічного аналізу проблем міждисциплінарного характеру, пошук методологічних орієнтацій на основі принципу плюралізму. Після зміни комуністичної партійно-класової парадигми на виховну гуманістично орієнтовану, сучасна українська музична освіта здійснює відродження і продовжує розвиток традиції виховання.

Філософсько-праксеологічний вимір сучасної музичної освіти у сучасній філософії освіти вказує на необхідність встановлення взаємозв'язків мистецтва з іншими складовими компонентами духовної культури (міфології, релігії, філософії, психології, моралі, права, політики, науки). Науковий фундамент філософсько-праксеологічного виміру сучасної музичної освіти витворився на міжгалузевому рівні. Виховна парадигма музичної освіти зародилася та існує у межах антропологічного підходу до вирішення найширшого кола музично-педагогічних проблем і пов'язана з іменами філософів, педагогів, психоло-

гів, мистецтвознавців як у минулому, так і в сьогоденні, в Україні та за її межами. Зокрема, як зазначає П. Круль: «Саме філософія продовжує традиційно заповнювати методологічну тему музикознавчих досліджень. Останнім часом взаємодія музикознавства і філософії наповнюється новим змістом, в якому домінуючого значення набуває духовно-світоглядна проблематика. Теорія і методологія формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді – один з пріоритетних напрямів музикознавчих досліджень, що характеризуються різними концептуальними поглядами» [4].

Необхідність застосування напрацювань історії музичної освіти щодо вивчення філософсько-праксеологічного виміру сучасної музичної освіти в Україні визначена рядом об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема: потребою пошуку шляхів співіснування традиційної культури та модерної у добу глобалізації та модернізації; пошук та аналіз мистецьких технологій XXI ст, що віддзеркалюють динаміку формування у них духовних смислів і їх трансформацію у систему просторово-часових координат української музичної освіти. Визначення та обґрунтування світоглядно-ментальної парадигми забезпечить комплексний підхід у вивченні української музичної освіти у єдності творення та сприйняття/інтерпретації її феноменів, а саме: шляхом сходження від констатації, опису до мотивації. Тобто, у комплексі питань аналізу: Хто? Що? Де? Коли? Як? Для чого? Внаслідок чого? – найважливішим, як мотиваційне, є останнє, що дозволяє виявити особистісну і ситуативну спонуку людини (творця/інтерпретатора/дослідника) до активності творчості, інтерпретації/сприйняття. Причому, враховуючи теорію «мистецтва для мистецтва», «чистого мистецтва» – естетичної доктрини, що утверджує самоцільність, самодостатність художньої творчості, незалежність мистецтва від суспільного життя, питання «для чого?» (щодо створення і сприйняття/інтерпретації/дослідження) є дискусійним.

Тобто, ми маємо на увазі музичну освіту в усіх її розмаїтих проявах, яка на початкових рівнях формує ставлення молодого громадянина до мистецтва і виховує освічених слухачів концертних залів і споживачів музичної продукції, тобто забезпечує затребуваність того чи іншого творчого результату; на вищих рівнях спеціальної професійної підготовки продукує носіїв цього мистецтва, які й обслуговують музичні потреби суспільства. Тому важливо, – як зазначає Л. Кияновська, – є усвідомити і проаналізувати із позиції стратегії розвитку культури в державі, наскільки ці фахівці здатні чутливо і гнучко реагувати на потреби «духовного ринку» в країні та виступати репрезентантами цієї ж культури в світі, тобто творити духовний імідж країни – в умовах глобалізації ця функція видається особливо важливою і значущою для її, країни, позитивного сприйняття. Отже, чим краще майбутні музиканти будуть орієнтуватись, чого від них очікує суспільство і який їх творчий результат сприйме найкраще, чим точніше зможуть передбачити і сформувати суспільну реакцію на продукт їх професійної діяльності, тим певніше зможуть зорієнтуватись у стратегії і тактиці майбутньої професійної діяльності, спрогнозувати свої подальші кроки, а значить – укріпити свою по-

зицію, як соціально, так і матеріально, а відтак найповнішим чином отримати моральне задоволення від своєї професії [2, с. 20].

Увесь обсяг літератури, яка виявляє стан розробленості проблеми, умовно можемо поділити на два блоки: філософсько-культурологічний та мистецтвознавчий. Філософсько-культурологічний напрям розробленості проблеми інтегрує філософські, психологічні, культурологічні дослідження. Зокрема, це праці Л. Фейєрбаха, М. Шелера, К. Ушинського, В. Дільтея, М. Бердяєва, П. Юркевича, Е. Клапареда, О. Больнова та ряду інших, у яких інтегровано філософські, психологічні, педагогічні погляди на людину як суб'єкта виховання, визначено сутність виховання не як здобуття і накопичення певної суми знань, а як розвиток особистості, пошук ідентичності та шляхів самореалізації, обґрунтовано ідеї її самопізнання та саморозвитку, засобами музичної та художньої культури зокрема.

У межах мистецтвознавчих досліджень (об'єктивованих на такі мистецтвознавчі дисципліни, як музична педагогіка, етномузикологія, музична фольклористика та ін.) варто виокремити проблему виховання засобами мистецтва. Напрямок художньо-естетичного виховання у реформаторській педагогіці, який пов'язаний з іменами Г. Вольгаст, К. Гетце, О. Декролі, Е. Дюркгейм, Д. Дьюї, Р. Зайдель, Е. Кей, Г. Кершенштейнер, Е. Кляпаред, Е. Лінде, А. Ліхтварк, М. Монтессорі, Ф. Навман, П. Наторп, В. Павлильсен, Д. Рескін, А. Ферьер, Г. Шарельман, та його рецепцію українськими педагогами – А. Готалов-Готліб, М. Куцій, М. Лисенко, С. Людкевич, В. Пачовський, С. Русова, В. Січинський та інші.

У соціокультурних процесах сучасності значно зростає роль музичного мистецтва, яке в добу тотальної глобалізації, відкритого, незахищеного моральними засадами Інтернету, потужного наступу медійних комунікацій, нівеляції національних культур тощо має відіграти важливу роль у глибокому укоріненні в суспільній свідомості гуманістичних цінностей, високої моралі, національної самосвідомості та патріотизму, формуванні суспільної злагоди та розбудові демократичних інститутів держави [1, с. 8].

Висновки

Обґрунтування філософсько-праксеологічного виміру сучасної музичної освіти в Україні виявляє єдність розуміння природи людини та її буття з буттям спільноти (нації, людства) в її діяхронному та синхронному аспектах, що в цілому робить можливим застосувати щодо предмету дослідження вимір педагогічної антропології – однієї із найперспективніших інноваційних гуманістичних наук міждисциплінарного рівня. Особливо актуальним названий підхід є із врахуванням визначеної нами узагальнюючої мети музичної освіти як на рівні творення, так і сприйняття/інтерпретації: самоідентифікація, самоствердження і самореалізація особистості в соціумі, адже формування суспільства освічених людей – це одна з ключових ознак сьогодення.

Список літератури

1. Берегова О. Комунікаційні аспекти сучасного розвитку музичної культури України: автореф. дис ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.03 / Олена Миколаївна Берегова. – Київ : Б.в., 2007. – 35 с.

2. Кияновська Л. Музична соціологія і проблеми сучасної музичної освіти / Л. Кияновська // Музичне мистецтво і культура. – 2006. – Вип. 7. Кн. 2. – С. 18 – 29.

3. Кремень В. Сучасний навчальний процес як синергетична система / Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огнев'юка, Світлани Сисоєвої. – К. : ТОВ "Видавниче підприємство "ЕДЕЛЬВЕЙС", 2013. – 460 с. – С. 21 – 47

4. Круль П. Оновлення змісту музичної освіти в контексті європейської інтеграції // Євроінтеграційні процеси української музичної освіти. – Одеса-Київ. – 2013. – Режим доступу: <http://nato.pu.if.ua/journal/2009-2/2009-2-22.pdf>

5. Льовкіна О. Генезис праксеологічних ідей: історико-філософський контекст / О. Льовкіна // Філософські обрії. – 2012. – № 27. – С. 4 – 12

З.Я. Гнатив

ФИЛОСОФСКО-ПРАКСЕОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ МУЗИКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

В статье осуществлена постановка проблемы изучения актуальных вопросов развития музыкального образования в Украине под углом философско-праксеологического среза. Музыкальное образование рассматривается как система теоретических, методологических и аксиологических учений, устанавливающих взаимосвязь искусства, педагогики, философии, культурологии и определяют социальную роль и значение музыки в бытии сообщества сквозь призму интересов и потребностей человека.

Ключевые слова: философия образования, музыкальное образование, праксеологический измерение, междисциплинарные связи, музыкальная культура, личностно-ориентированное обучение, социально-культурные потребности.

Z. Hnativ

PHILOSOPHIC-PRAXEOLOGICAL DIMENSION OF MUSIC EDUCATION IN UKRAINE: FORMULATION OF THE PROBLEM

The article posing the problem of studying current issues of music education in Ukraine at the angle of philosophical and praxeological link. The musical education is considering as a system of theoretical, methodological and axiological doctrines that establish the relationship of art, pedagogy, philosophy, culture and defining social role and importance of music in existence through the prism of community interests and needs.

Key words: philosophy of education, music education, praxeological dimension, interdisciplinary connections, musical culture, personality-oriented education, social and cultural needs.

UDC 101.1:316

L. Kadnikova

ANTHROPOLOGICAL CRISIS AND EDUCATION

National Aviation University

Abstract. In the article the crisis of education in the context of modern civilization crisis is discussed, and possible ways to overcome it by changing a number of fundamental principles of the education system are suggested.

Keywords: anthropological crisis, civilization crisis, alienation, human, spirituality, universality, education, reform, two-tier system of education.

Introduction

Modern man lives in a very complex and contradictory conditions. The deepening crisis of humanistic culture and the increase in the number of global problems became a negative sign of our times.

Globalization technology and ideology of postmodernism has now led to a civilization crisis not only of the European but also global scale. There is a unification of the social and political structures, the destruction of forms of cultural, historical and spiritual human identification, blurring any philosophical foundations of his identity and at the same time – an appeal to rely only on his own self as the basis and the meaning of life. Today we live in a situation of "ideological catastrophe." Before our eyes, spiritual and psychological atmosphere of society has been changing, radically altering the actual content of the modern man inner life. After the fall of the socialist system, all habitual to millions of people an ideological system of values was destroyed. There has been ceased to exist the variety of meanings that permeated the entire social life, which helped them to navigate it and to solve their everyday problems and encourage them to commit specific actions and deeds. Life has lost a clear direction, and sometimes even the sense. With the departure of the dominant ideology of the "all-

powerful and true" teachings of Marx there was some confusion and lack of understanding of social development prospects.

The crisis has affected all aspects of human civilization life-being. There is the inability of the human mind to find a solution to many of the burning issues of today. The actual human intelligence is too weak and clearly inadequate to address such challenges. The current crisis is systemic in nature, including the crisis of spiritual culture, the environmental crisis and anthropological crisis.

However, the cause of the tragedy is not reduced to the production and economic factors. Their origins have deep socio-cultural and psychological nature, indicating lagging behind of mankind's spiritual and moral development from the scientific and technical progress.

Formulation of the problem

The task of this article is to examine the main features of the educational crisis and possible ways to overcome it in the conditions of modern civilization crisis.

Main body

Formed in the 90-s of the twentieth century the anthropological crisis, is mainly characterized by the alienation of man from his own nature and the loss and